

Alois Spisak

NÁROD, NÁBOŽENSTVÍ A CÍRKEV.

Nelze snad popřít, že v Evropě zvedá se opět vlna nacionalismu, jenž po světové válce byl zatlačen mezinárodním socialismem silně do pozadí. To nepřekvapuje toho, kdo zná z dějin, ať politických nebo kulturních, že vývoj lidstva nejde vpřed přímočaře, nýbrž spirálovitě nebo vlnovitě. Myšlenky a směry a snahy střídají se tak, že střídání podobá se vykyvům kyvadla, s tím rozdílem, že kyvadlo zůstává na jednom místě, kdežto vývoj lidstva, národů jde vpřed. Též bychom mohli říci, že lidstvo, ať ve svých částech nebo ve svém celku, jde vpřed střídáním extrémů: z extrému do extrému. Ekstrémem byla společenská nivelisace, řítící se až v bezbarvý internacionalismus, a extrémem jest vystupňovaný nacionalismus, jak ho můžeme pozorovati právě dnes v sousedním Německu.

Otázka nacionalismu není bezvýznamná ani pro náš národ a náš stát, a není bez významu ani pro naši církev československou. I u nás máme silně zahrocené hnutí národní nebo nacionální, které je pěstováno v našem fašismu, máme zahrocené německé hnutí nacionální v hakenkreuzlerismu, třebas ani jedno ani druhé neohrožuje klid státu, jak se děje v Německu. Naše církev ráda se nazývá národní církví, třebas ji nelze ani zdaleka přirovnávat k nacionálnímu hnutí, které se uplatňuje poslední dobou v protestantismu v Německu, ač právě pro její mírný ráz národní nebývá jí vždy rozuměno ani u nacionalistů, ani u socialistů. Jedněm je málo národní, druzí by ji rádi stavěli na stejný stupeň s „německými křesťany“ v „třetí říši“. Mám na mysli případ, který se odehrál u nás poslední dobou. Na přednášku v našem rozhlase, kterou měl profesor Hromádka a v níž obracel se proti zaprahání Boha a náboženství a církví do zájmů světských, národních, státních, reagovaly hlasy našich příslušníků jako na urážku oprávněných snah národních a vyzývaly vedení církve, aby se ozvalo na ochranu národního rázu naší církve. Když vedení neuznalo za potřebné a nutné reagovat na přednášku, viněno téměř z nedostatku národního citění.

Není tedy asi nemístné, abychom zaujali stanovisko k nacionalismu a stanovili jednak jeho oprávněnost, totiž pokud a jak dalece jest národní hnutí, myšlení, citění a snažení oprávněno vůbec a jakou oprávněnost mají národní snahy v náboženství, především v křesťanství, a pak v církvi.

O oprávněnosti národních snah vůbec po celé šířce politického i kulturního života nelze pochybovati. Neeksistuje nějaké lidstvo abstraktní, které by bylo nad kmeny a národy. Jest jen lidstvo v národech tak, jako jsou na př. vždy jen určité stromy, hrušně, jabloně, švestky, duby, sosny atd. a ne stromy vůbec, které by nebyly určité stromy. Nelze mluvíti o anacionalismu, o

beznárodnosti tak, jako nelze mluvit u lidí o bezpohlaví ve smyslu normálního života. Jsou anomálie a abnormality, ale s těmi nelze počítati jako s pravidlem a oprávněností. Tak národní snahy jsou naprosto oprávněné, jsou nutné, má-li být možné lidstvo. Znamená nepochopení existence a vývoje lidstva po všech stránkách života (biologicky i kulturně), chce-li někdo odsuzovati vůbec národ, národnost, a pokud slovo nacionalismus je pouhý překlad slova národnost, tedy i nacionalismus vůbec, nacionalismus každý.

Co však zasluhuje odsouzení a zavržení, jest určitý druh nacionalismu, totiž takového nacionalismu, který nechce znáti a uznávati žádných jiných národů, než jen svůj, a pokud musí uznati faktickou existenci jiných národů, uznává je jenom jako podnož svých „svatých“ snah. Takový pojem nacionalismu není nic jiného než strohý, absolutní egoismus, promítnutý ze života jednotlivce do života národů a států, ze soukromého života do života politického, kulturního, hospodářského a sociálního. Tento národní egoismus nestane se oprávněnějším, jestliže se nazve „svatým“ (egoismo sacro). Jest opět jisto, že egoismus, uplatnění našeho já, života individuálního má své určité mravní oprávnění. Má-li existovat lidstvo, má-li trvat národ, společnost, musí existovat též jednotlivci. A čím dokonalejší jest jednatel, tím dokonalejší jest společnost, ať národní, ať státní, ať všelidská. Jednatel jest základem národa. Proto egoismus jest do jisté míry oprávněn. Pravím: do jisté míry. A celé umění spočívá v tom, nalézt tu pravou míru. V tom spočívá také veškerá podstata boje nebo zápolení, jež se odehrává ve společnosti národní, státní, všelidské: vyrovnat práva individua oproti societě, oproti kolektivu a naopak.

Každé náboženství se pokouší ideově a eticky řešit tuto otázku vztahu individua ke kolektivu. Čím lépe, životněji, zdárněji pro společnost i jednotlivce se to děje, tím hodnotnější jest ono náboženství. Křesťanství nevyhýbá se tomu řešení a pamatuje i na jednotlivce i na společnost, kterou zná jako království boží. Příkaz lásky k bližnímu posvěcené láskou k Bohu dává nám, což našeho, a bližnímu, což jest bližního. Království boží není jednatelce, nýbrž povznáší, přivádí k dokonalosti.

Jest tedy určitý stupeň egoismu, který můžeme označiti jako péči o všeobecné blaho jednotlivce, mravně dovolen. A tak je dovolen také určitý stupeň národního egoismu, národních snah, totiž péče o všeobecné blaho národa, blaho hmotné i duchovní, politické i kulturní, hospodářské a sociální, a to všecko zároveň v zájmu lidstva. Jako jest právě nutno nalézt určitou míru práv u vztahu jednotlivce a společnosti (jedné rodiny, jednoho kmene, jednoho národa, jednoho státu), tak třeba hledat a nalézat určitou míru oprávnění snah jednoho národa u vztahu k ostatním národům. Ve hledání a nalézání těch práv vzájemných jest právě

těžiště mezinárodního života a rozvoje. Aby se našla správná míra národních a mezinárodních práv, nesmí žádný národ zapomínat, že zde není sám a nemůže zde býti sám, jako jednotlivec nesmí myslit, že jest zde jen on a nikdo jiný. Jako jednotlivec, tak více jednotlivců, národ musí si uvědomit, že také ostatní národy mají zrovna takové oprávnění jako on, a že třeba národní zájmy uplatňovat nikoli na úkor jiných národů, nýbrž vedle nich a ve shodě s nimi. Třeba si uvědomiti, že právě všechny národy tvoří dohromady vyšší jednotu, totiž lidstvo, a že každý národ svým způsobem a svým svérázem má přispět k uplatnění a rozvoji lidstva.

Z toho plyne, že národ jako jednotka (nerozhodují, pokud jest jednotkou) není nejvyšší hodnota; vyšší hodnota jest lidstvo.

Tu třeba říci, že ne vždy bylo si lidstvo vědomo své nadnárodní jednoty. Dějiny nás o tom poučují. Lidské vědomí vyvíjelo se od rodiny, rodu, kmene k národu a teprve velmi pozdě v dějinném vývoji přišlo k vědomí jednoty lidstva. Náběhy k tomu byly čineny již před křesťanstvím, ale nejlépe zdůrazněna jednotu lidstva teprve Kristem v jeho modlitbě „Otčenáš“. Tam je jednotu lidstva vyslovena, zdůrazněna, posvěcena myšlenkou na společného otce — Boha. A tamodtud plyne i rovnost všech lidí, bratří, sester, jedné rodiny. Tedy i rovnost národů v lidstvu. Jestli francouzská revoluce se domnívala (a s ní moderní lidstvo), že teprve jí byla objevena rovnost lidí, klamala se. Jí ovšem nikdo nevezme zásluhu, že rovnost, na níž se zapomínalo (a to důkladně), zdůraznila, ale nelze říci, že by jí byla teprve vytvořila. Kristus vyslovil ji svou modlitbou před 19 sty lety.

Aby národ a jeho příslušníci dospěli k vědomí, že zde nejsou sami, že tvoří všechny národy vyšší jednotu, lidstvo, a že všickni národové, a všickni jednotlivci jsou členy toho celku, že mají proto povinnosti k jiným, musí pojem národa býti naplněn duchovním obsahem, duchovními hodnotami, které k takovému pojímání světa a života vedou. Zrovna jako jednotlivec, má-li v sobě překonat strohý, naprostý egoismus, musí býti veden vyššími ideami, cíli a snahami, tak i národ.

Pojem národa jest sám sebou pojem prázdný. Musí mu býti dán obsah, náplň. A vše záleží na tom, jaký obsah mu bude dán. Zůstane-li národ jen u té náplně, která plyne sama sebou z fyzické příslušnosti k tomu neb onomu národu, pak se lidstvo ocitne na stupni dávno překonaném, totiž na stupni, kdy nebylo ještě vědomí lidstva, ale kdy byly jen národy, každý sám pro sebe, a s jinými stýkal se jen se zbraní v ruce, aby buď byl poroben nebo porobil jiné.

Nejvyšší dosud duchovní hodnoty, jež zná lidstvo, jsou hodnoty, které hlásal Kristus. O křesťanství možno soudit různě. Nazýváme-li však křesťanstvím nikoli církevní výklad evangelia, nýbrž evangelium samo, to, co hlásal a uskutečňoval Kristus, pak

nemůžeme neuznat — a nemůže žádný nepředpojatý posuzovatel neuznat, — že právě duchovní a mravní hodnoty evangelia, božího království, umožňují soužití a zdokonalení lidstva, jednotlivců i národů způsobem nejdokonalejším. Vše záleží jen na tom, aby ty duchovní hodnoty evangelia Kristova byly přijaty a — praktikovány.

Tím jest dán již poměr nacionalismu ke křesťanství a k církvi. Když nebylo společného vědomí lidstva jako celku, tehdy nebylo ani společného náboženství všelidského. Bylo náboženství národní: egyptské, babylonské, židovské, perské, řecké, římské, slovanské, germánské atd. S křesťanstvím v evangeliu Kristovu bylo však dáno lidstvu náboženství všelidské, nadnárodní. Od té doby stává se „národní náboženství“ nižším stupněm náboženského vědomí, stává se čímsi překonaným. Národům, kteří prošli křesťanstvím, nelze se vracet k předkřesťanskému chápání náboženství, totiž k budování nějakého národního náboženství. Vývoj prostě nejde zpět, jako řeky netekou ke svým pramenům. A jestli národ se vrací k národnímu pojmání náboženství, totiž svého vztahu k Bohu, jde zpět, a ne vpřed. Nám, kteří jsme v oblasti křesťanské kultury, nelze se zbavit křesťanství. To bychom se musili zbavit veškeré své kultury, jež je křesťanská.

Křesťanství není náboženství národní, nýbrž všelidské. Ale proto křesťanství nebrání národům, aby se v chápání evangelia Kristova a v jeho uskutečňování neuplatňovaly se svými oprávněnými národními schopnostmi a vlohami. Kristus učí, že Bůh dává lidem různé hříbny, dary, schopnosti, vlohy. A nechce, aby je zakopali, nýbrž aby jimi hospodařili. Jednají národové v intencích Kristových a podle boží vůle, jestli i v náboženství, v našem případě, v naší oblasti tedy v křesťanství, uplatňují se každý jinak, každý podle svých možností, schopností a vloh. Ono to prostě není ani jinak možno. Každý člověk a každý národ má při společných vlastnostech s jinými lidmi a národy též vlastnosti, vlohy odchylné, které jsou jenom jemu vlastní. Těch nelze se mu zbavit a netřeba ani toho. Naopak, má je uplatnit. Tím docílí se bohatosti a pestrosti jevů životních. Jako v přírodě působila by uniformita na nás dojem deprimujícím, tak i v životě duchovním u jednotlivců i národů. Bůh chce ne uniformitu, ale jednotu. Ne uniformu, jeden tvar, ale různost tvarů, různost chápání, a jednotu myslí, srdce, ducha. Jednotu duchovní.

Národové mohou a smějí uplatňovat své různosti v chápání evangelia Kristova, a oni nemohou ani jinak než uplatňovat je. To znamená: nemohou mít národní náboženství, nemohou mít národní křesťanství, poněvadž první by byla degenerace, druhé by znamenalo rozpor v evangeliu; ale mohou, smějí a mají mít národní církve. Církev není křesťanství, totiž nekryje se plně s křesťanstvím, s evangeliem. Evangelium je nadřaděno církvi a církev podřaděna evangeliu. Církev jest lidské dílo, kterým lidé

(národ) snaží se uskutečňovat evangelium Kristovo, jak dáno bylo Bohem skrze Krista. Církev je nádoba, evangelium má být obsahem. Evangelium jest však hluboké, tak bohaté, že není možno, aby lidé, národy jednou formou, jednou církví dovedli vystihnout, uskutečnit, realizovat celé evangelium na určitém místě, v určité době. Církev se mění, střídají, povstávají, hynou, ale evangelium zůstává se svými božskými hodnotami.

Vím, že s tímto výkladem o církvi nebudou souhlasit katolíci, protože u nich je evangelium totožné s církví, totiž s jejich církví. Ale pohled do dějin a na mapu křesťanských církví nás poučuje o něčem jiném, než jsou názory katolické. Jakkmile křesťanství se více rozšířilo a zabralo různé národy, počaly se jeviti i odlišné způsoby chápání evangelia Kristova, vznikaly církve, třebaš byly s počátku potlačeny, a první pokus rozlišení církvi upevnil se teprve v 11. století, rozdíl mezi Východem a Západem, světem řeckým a latinským. Pokusy o budování církvi oproti jedné církvi však byly činěny již dříve (na Východě). Dnes mapa církví nám ukazuje rozvrstvení křesťanství více méně podle národů nebo aspoň skupin národů. Katolická církev západní jest rozšířena a udržela se ponejvíc (s malými výjimkami, které potvrzují pravidlo) u národů románských; církve protestantské pojímají do sebe národy germánské; pravoslavi jsou oddáni Slované (vedle Řeků a Rumunů), ale pravoslavi není útvar slovanský, nýbrž řecký. Slované postupem věků vtiskli sice svůj ráz pravoslavi, ale své církve dosud nevytvořili. Čechové učinili pokus o svou církev v době po Husovi, ale dílo ztroskotalo nepřízní doby a prostředí. Jednota bratří byla celkem vyhubena. Dnes čeští evangelíci vědomě vracejí se k duchu Jednoty, ovšem naší době přizpůsobené. Československá církev je novodobým pokusem o vytvoření národní církve, především pro československý národ, ale v budoucnosti snad i pro jiné národy slovanské.

Není-li oprávněno zvat křesťanství národním náboženstvím, přece jsou nejen oprávněny, ale přímo nutny národní církve. Svěráz národů smí, ba má povinnost uplatnit se i v chápání křesťanství, ovšem ne tak, jak chce to dělat národ německý, nebo lépe řečeno Hitler a jeho stoupenci. Jest podle Krista jeden Bůh, který je Bohem, laskavým otcem všech národů. Všichni k jednomu Bohu máme volati: Otče. Ale není Bůh Němců, Bůh Francouzů, Bůh Angličanů, Italů, ovšem ani Bůh pouze Čechů. Taková mluva a takové myšlení znamená karikaturu křesťanství a evangelia Kristova. Jest jen jeden Kristus, Mistr a Pán všech, nikoli pouze Němců. Jest jen jedno evangelium, radostná zvěst stejně pro všechny jednotlivce i národy, a není jen evangelium pro Němce nebo jen pro Čechy. Tak, jako Němci — ovšem ne všichni, nýbrž jen někteří — chtějí budovat nejen církev národní, ale i náboženství národní a Boha německého, Krista arijského-germánské-

ho, to jest nesprávné a nemožné. Znamená to zneuznání evangelia Kristova, degradování křesťanství na náboženství z doby před Kristem. Ostatně můžeme býti klidni; pokusy německé potkají se s nezdarem a Němci budou se jednou hanbit za ně. Tím má býti řečeno, že my v církvi československé nemůžeme následovat německého příkladu, třeba by to vyhovovalo i některým Čechům, snad i našim členům. Církev československá chce a musí býti věrna evangeliu Kristovu, duchu Kristovu. To nás pojí s ostatními křesťany. Smí však, ba musí chápat a uskutečňovat Kristovo evangelium v duchu národa českého, v tom duchu, jak se projevil a ukázal ve snahách a v práci M. Jana Husa a jiných českých reformátorů. Není ani jinak možno. Kdyby se církev naše sebe více vzpírala českému duchu, ona se ho nemůže zbavit. Ten jest nám dán a my musíme ho pěstovat, ovšem tak, aby nebyl v rozporu s duchem Kristovým. Národní ráz neboli duch u každého národa uplatní se v celé duchovní práci, i v náboženství a mravním životě. Uplatní se i v církvi československé. A to nejen snad řečí a symboly, nýbrž i v myšlení, citění a snažení.

Výsledek: Odsuzujeme nacionalismus ve smyslu výlučné národnosti, přijímáme a budeme pěstovat nacionalismus, naplněný duchovními hodnotami evangelia Kristova, především spravedlností a práva, ano i lásky k bližnímu. Kristus jest nám i zde vzorem. Objímal celý svět, ale miloval především svůj lid, nad jehož budoucími osudy plakal. Odmítáme národního Boha, národního Krista, ale budeme budovat národní církev v duchu Husově a v duchu Kristově, církev pro náš národ a snad jednou i pro národy slovanské, církev však pro naši dobu, ne pro minulost. Evangelium Kristovo pojí nás s národy a učí nás povinností k lidstvu. Hus nás učí milovat náš národ a národy slovanské — vše v duchu Kristově.

A. Spisar.

František M. Hník

DISKUSE O CÍRKVI ČESKO SLOVENSKÉ S PROF. J. L. HROMÁDKOU.

Glosa o povaze diskuse.

Profesor Hromádka napsal do pátého ročníku Křesťanské revue (č. 7—10) několik statí o československé církvi. Byly v nich kriticky probrány předpoklady vzniku ČČS a kořeny její domnělé slabosti. H. tu soudil ČČS přísně a jednoznačně. Nachází v ČČS příznak obecné české náboženské slabosti a duchovní bezradnosti. Pochybuje o vážných motivech záměrně religiozních u její zakladatelské generace duchovenské i laické. Zastává se při jednotlivých fázích dosavadního ideového vývoje a